

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Рев 758/2020
18.06.2020. године
Београд

У ИМЕ НАРОДА

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија: Бранислава Босиљковића, председника већа, Бранке Дражић и Данијеле Николић, чланова већа, у парници тужилаца АА, ББ, ВВ, ГГ и ДД, сви из ..., које заступа пуномоћник Снежана Пантић, адвокат из ..., против тужене Републике Србије, Владе Републике Србије, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, са седиштем у Београду, коју заступа Државно правобранилаштво, Одељење у Ужицу, ради утврђења дискриминације, одлучујући о ревизији тужене изјављеној против пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж 4525/19 од 29.10.2019. године, у седници већа одржаној 18.06.2020. године, донео је

ПРЕСУДУ

ОДБИЈА СЕ као неоснована ревизија тужене изјављена против пресуде Апелационог суда у Крагујевцу Гж 4525/19 од 29.10.2019. године.

Образложење

Пресудом Вишег суда у Ужицу П1 7/19 од 29.08.2019. године, ставом првим изреке, усвојен је тужбени захтев тужилаца, па је утврђено да је Закључком Владе Републике Србије број 05-11-2372/2016-4 од 25.03.2016. године, извршена дискриминација између лица која су у складу са Одлуком о утврђивању Програма за решавање вишка запослених у процесу рационализације, реструктурирања и припреме за приватизацију, утврђена као вишак запослених, а којима је у моменту престанка радног односа и остваривања права на посебну новчану накнаду по том Програму до испуњавања првог услова за остваривање права на пензију у складу са тада важећим прописима о пензијском и инвалидском осигурању недостајало до 5 година, а која су до остваривања права на пензију остварила право на посебну новчану накнаду и остварила право на исплату разлике између износа старосне пензије коју би остварили применом прописа о пензијском и инвалидском осигурању који је био важећи у моменту остваривања права на посебну новчану накнаду и износа остварене превремене старосне пензије, и тужилаца као лица на која се не односи Закључак Владе РС број 05-11-2372/2016-4 од 25.03.2016. године, из разлога што су тужиоци у тренутку када су утврђени као вишак запослених своја права по Програму за решавање вишка запослених остварили као корисници „опције 3“, по основу радног стажа и других личних својстава. Ставом другим изреке, усвојен је тужбени захтев тужилаца па је обавезана тужена да тужиоцима на име накнаде нематеријалне штете због учињене дискриминације и претрпљених душевних болова због повреде права личности

исплати износ од по 80.000,00 динара са законском затезном каматом почев од дана пресуђења до коначне исплате, док је већи захтев за накнаду нематеријалне штете до тражених 99.900,00 динара са законском затезном каматом почев од дана пресуђења до коначне исплате, одбијен као неоснован. Ставом трећим изреке, обавезан је тужени да тужиоцима накнади трошкове парничног поступка у износу од по 20.700,00 динара са законском затезном каматом почев од извршности пресуде до коначне исплате.

Пресудом Апелационог суда у Крагујевцу Гж 4525/19 од 29.10.2019. године одбијене су као неосноване жалбе тужилаца и тужене и потврђена пресуда Вишег суда у Ужицу П1 7/19 од 29.08.2019. године.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену тужена је благовремено изјавила ревизију, из свих законом прописаних разлога.

Врховни касациони суд је испитао побијану одлуку применом члана 408. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11, 49/13-Ус, 74/13-Ус, 55/14, 87/18- у даљем тексту: ЗПП) и утврдио да ревизија није основана.

У спроведеном поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2. Закона о парничном поступку, на коју ревизијски суд пази по службеној дужности.

Према утврђеном чињничном стању, тужиоци су били запослени у ФАП Корпорација а.д. Прибој у реструктурирању до 31.12.2013. године, када им је престао радни однос због престанка потребе за њиховим радом. Тужиоци су са послодавцем закључили Споразуме о регулисању међусобних права и обавеза по основу рада, којима је констатовано да не постоји потреба послодавца за радом запослених, да им недостаје до 2 године за остваривање права на пензију у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, па сходно томе и добровољно исказаном опредељењу, да су сагласни да им радни однос код послодавца престане у свему према одредбама споразума. Чланом 3. споразума је предвиђено да ће запосленом одмах по потписивању споразума бити исплаћена отпремнина у износима наведеним у споразумима за пуне године стажа осигурања наведене у споразумима, а чланом 7. да је запослени дужан да се у року од 30 дана од дана престанка радног односа пријави Националној служби за запошљавање ради остваривања права на новчану накнаду, права на пензијско и инвалидско осигурање и здравствену заштиту у складу са прописима о запошљавању. Приликом позива запосленима за пријављивање за једну од опција из Програма за решавање вишка запослених, у интерном листу предузећа објављене су четири опције складу са Одлуком о утврђивању Програма за решавање вишка запослених у процесу рационализације, реструктурирања и припреме за приватизацију („Службени гласник РС“, број 64/05... 63/13) и Упутством о ближим критеријумима за примену тог Програма („Службени гласник РС“, број 89/05) и објашњено да запослени могу да бирају опцију која им највише одговара. „Опција 3“ програма предвиђала је отпремнину у складу са Законом о раду и остваривање права на новчану накнаду у складу са прописима о запошљавању- за запослене којима недостаје до 2 године за остваривање права на пензију, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, док је „опција 4“ предвиђала посебну новчану накнаду за запослене којима недостаје до 5 година до испуњења првог услова за остваривање права на пензију, на дан достављања спискова министарству - у износу који представља збир шестоструке месечне зараде остварене у привреди Републике, према

последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике и производа преосталог броја месеци до испуњења првог услова за пензију и 60% просечне месечне зараде у Републици, према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике. Тужиоци, као и други запослени који су прихватили програм, тражили су да имају слободан избор опција али им је послодавац објаснио да Влада не дозвољава друге опције, већ само „опцију 3“ (за коју су се они определили). Тужиоци су поднели писмени захтев Извршном одбору ФАП Корпорације АД Прибој у реструктурирању да им дозволи избор четврте опције, али је после обављених консултација са надлежним министарством донета одлука да се за раднике који испуњавају услов по „опцији 3“ не може применити „опција 4“ Програма. Након што су почели да примају решења о пензионисању по новом Закону о пензијском и инвалидском осигурању који је ступио на снагу 01.01.2015. године, тужиоци су увидели да им је пензија умањена за 20%, као да одлазе у превремену пензију због неиспуњења обавезног услова у погледу година живота (65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања). Влада Републике Србије донела је Закључак 05-11-2372/2016-4 од 25.03.2016. године у коме је у ставу 1. наведено да је Влада сагласна да се лицима која су у складу са Одлуком о утврђивању програма за решавање вишка запослених у процесу рационализације, реструктурирања и припреме за приватизацију („Службени гласник РС“, број 64/05... 63/13, 129/14) утврђена као вишак запослених а којима је у моменту престанка радног односа и остваривања права на посебну новчану накнаду по том програму до испуњења првог услова за остваривање права на пензију у складу са тада важећим прописима о пензијском и инвалидском осигурању недостајало до 5 година и који су до остваривања права на пензију остварила право на посебну новчану накнаду (опција 5), исплаћује разлика између старосне пензије коју би остваривали применом прописа о пензијском и инвалидском осигурању који је био важећи у моменту остваривања права на посебну новчану накнаду и износа остварене привремене старосне пензије. Ставом 5. Закључка прописано је да обрачун износа из тачке 1. овог Закључка утврђује и исплаћује Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање. Пре доношења овог Закључка тужиоци и остали запослени који су прихватили „опцију 3“ су заједно са запосленима из Крагујевца који су прихватили „опцију 5“ (и којима су такође умањене пензије за 20%) организовали Удружење регистровано у АПР-у БУ 6355/2015 од 15.07.2015. године и започели преговоре и разговоре са Владом ради проналажења решења за исплату разлике до пуног износа пензије, па је после више разговора донет наведени Закључак. Као и други запослени који су прихватили „опцију 3“ тужиоци су се обратили Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање за исплату ове разлике али су одбијени уз објашњење да се Закључак Владе не односи на ту категорију запослених. Тужиоци су навели да се осећају дискриминисаним и грађанима другог реда у односу на запослене којима је недостајало скоро 5 година до пензије а на основу наведеног Закључка Владе добили су пуну пензију, тако да су са мање радног стажа отишли у пуну пензију, док су они са више година стажа „кажњени“ умањењем пензије од 20%“, што је две и по пензије које ће годишње примати мање до краја живота.

Код овако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су усвојили тужбени захтев и утврдили да је наведеним Закључком Владе 05 број 11-2372/2016-4 од 25.03.2016. године повређено начело једнаких права и извршена дискриминација тужилаца по основу њиховог личног својства - година радног стажа и година старости, као услова за остваривање права на старосну пензију и обавезали тужену да тужиоцима накнади нематеријалну штету због учињене дискриминације.

Врховни касациони суд налази да су нижестепени судови полазећи од овако утврђеног чињеничног стања правилно применили материјално право у овом спору.

Забрана дискриминације по било ком основу прописана је одредбом члана 21. Устава Републике Србије уз ограничење да се дискриминацијом не сматрају посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима. Општа забрана дискриминације предвиђена је и чланом 1. Протокола 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода.

Одредбом члана 1. став 1. Закона о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, број 22/2009) прописано је да се тим законом уређује општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације. Чланом 2. став 1. наведеног закона прописано је, да изрази „дискриминација“ и „дискриминаторско поступање“ означавају свако неоправдано прављене разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе лица, као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикриван начин, а које се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националој припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству, политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним односно претпостављеним личним својствима. Чланом 4. наведеног Закона, установљено је начело једнакости по коме су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства и да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације.

Одредбом члана 8. Закона о забрани дискриминације, као посебан вид дискриминације прописана је повреда начела једнаких права и обавеза, која постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује. Међутим, свака неједнакост не представља повреду начела равноправности. Да би се утврдило да ли је повређено начело једнаких права и обавеза, мора се испитати: да ли су лицу или групи лица ускраћена нека права, која се у истој или сличној ситуацији другима не ускраћују, односно не намећу; да ли је то ускраћивање права или наметање обавезе засновано на неком њиховом личном својству; да ли су оправдани циљ или последица предузетих мера и да ли постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

По оцени Врховног касационог суда, тужиоцима је доношењем Закључка Владе Републике Србије од 25.03.2016. године ускраћено право на остваривање и исплату посебне накнаде преко Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, у виду разлике између старосне пензије коју би остварили по прописима о пензијском и инвалидском осигурању који је био важећи у моменту остваривања права на посебну новчану накнаду и износа остварене превремене старосне пензије, иако су били у истој

односно битно сличној ситуацији као лица којима је то право признато наведеним Закључком Владе. Наиме, у моменту када су се тужиоци изјашњавали о понуђеним опцијама из Програма за решавање вишка запослених и закључивали споразуме о престанку радног односа и регулисању међусобних права и обавеза (31.12.2013. године) био је у примени Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, бр. 34/03 101/2010) који је у члану 19. прописивао да осигураник стиче право на старосну пензију: кад наврши 65 (мушкарац), односно 60 (жена) година живота и најмање 15 година стажа осигурања; кад наврши 40 (мушкарац), односно 38 (жена) година стажа осигурања и најмање 58 година живота; кад наврши 45 година стажа осигурања. Изменама тог Закона („Службени гласник РС“ бр.75/2014 од 21.07.2014. године) које су почеле да се примењују од 01.01.2015. године измењен је члан 19. Закона и пооштрени су услови за остваривање права на старосну пензију, тако да осигураник стиче то право: кад наврши 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања, односно кад наврши 45 година стажа осигурања. Према условима који су прописани у позиву за добровољно изјашњење за избор понуђених опција и каснијим упутствима надлежног министарства, запослени којима су недостајале до 2 године до испуњења услова за старосну пензију по тада важећем закону могли су изабрати само „опцију 3“, док су запослени којима је до остваривања права на старосну пензију недостајало до 5 година (опција 4), имали право избора између прве три понуђене опције и „опције 5“. Сви они су са почетком примене новог Закона о пензијском и инвалидском осигурању остварили право на умањену старосну пензију зато што нису испуњавали услове прописане тим законом за одлазак у пуну старосну пензију (65 година живота). У таквој ситуацији, Закључком Владе од 25.03.2016. године неоправдано се прави разлика између ове две групе бивших запослених тиме што се лицима која су се определила за „опцију 5“ (недостајало им је до 5 година за остваривање услова за старосну пензију по ранијим прописима) признаје исплата разлике до пуног износа старосне пензије коју би остварили по раније важећем Закону о пензијском и инвалидском осигурању, док се то право не признаје тужиоцима и осталим лицима која су се определила за „опцију 3“ иако су и они били у истој односно битно сличној ситуацији јер им је за остваривање услова за старосну пензију по ранијим прописима у моменту избора опције недостајало до 2 године. Овакво ускраћивање права засновано је искључиво на личном својству тужилаца по основу година старости и година стажа осигурања, за које поступање тужена није доказала да постоји разумно оправдање. Оправдани циљ или последица које су се намеравале постићи предузетим мерама не произилазе ни из садржине самог Закључка Владе јер у њему није објашњено због чега је различит третман ове две групе лица, како правилно закључује и другостепени суд. У недостатку постојања оправданог циља или последица, не може се оцењивати постојање сразмере између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

У поступку за заштиту од дискриминације важе посебна правила о терету доказивања, прописана одредбом члана 45. став 2. Закона о заштити дискриминације, која олакшавају положај тужиоца јер тужилац треба само да учини вероватним да је до дискриминације дошло - да је тужени ставио тужиоца у неповољнији положај због његовог личног својства, и ако у томе успе, онда постоји претпоставка да је прекршено начело једнакости, па је тада тужени дискриминатор дужан да докаже да том радњом – актом дискриминације, ипак није прекршено ово начело. Такође, одредбом става 1, наведене законске одредбе установљено је правило да ако је суд утврдио да је извршена радња непосредне дискриминације или је то међу странкама неспорно, тужени се не може ослободити од одговорности доказивањем да није крив.

Имајући у виду изложено, тужиоци су учинили вероватним да је тужена извршила акт дискриминације а тужена, на коју је применом наведених правила прешао терет доказивања, није доказала да услед тог акта није дошло до повреде начела једнакости, односно начела једнаких права и обавеза. Мотиви и разлози због којих је неко извршио дискриминацију су ирелевантни.

Изјављеном ревизијом по налажењу Врховног касационог суда, неосновано се указује на погрешну примену материјалног права.

Пасивна легитимација у овом спору је правилно утврђена, с обзиром да је као тужена означена Република Србија и њен орган – Влада, који је донео Закључак од 25.03.2016. године, као акт дискриминације, на предлог Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања које је било надлежно за правилно и законито спровођење целокупног програма технолошког вишка запослених у предузећима са већинским државним односно друштвеним капиталом у поступку приватизације. Стога је, супротно наводима ревизије, околност да су тужиоци споразуме о условима престанка радног односа и регулисању међусобних права и обавеза по основу рада закључили са послодавцем ФАП Корпорацијом а.д. из Прибоја, без значаја за пасивну легитимацију тужене.

Лично својство је свако обележје које је везано за личност појединца а уколико га појединац „дели“ са већим или мањим бројем других лица онда се ради о групи лица са истим личним својством. Дискриминација постоји ако лично својство неког лица или групе људи доводи до неоправданог прављења разлике и неједнаког поступања. Одредбом члана 2. став 1. Закона о забрани дискриминације наведена су само нека од личних својстава на основу којих се може извршити дискриминација, при чему та листа није затворена већ се дискриминација може утврдити и по неком другом стварном односно претпостављеном личном својству. Сходно томе, године старости и године радног стажа, као услов за остваривање старосне пензије, представљају лично својство тужилаца као основ дискриминације.

Нису од утицаја ни ревизијски наводи да су тужиоци имали могућност, коју нису искористили, да у складу са законом покрену поступак ради поништаја одлуке послодавца о престанку радног односа због постојања мане воље приликом изјашњавања о опцијама које прихватају. Ово стога што је предмет спора у овој парници утврђење дискриминације коју је учинила Влада Републике Србије доношењем наведеног Закључка од 25.03.2016. године и накнада нематеријалне штете, према члану 1. став 1. и члану 43. тачка 2. и 4. Закона о забрани дискриминације. Ради се о непосредној дискриминацији у смислу члану 6. овог Закона, заснованој непосредно (директно) на личном својству тужилаца, годинама старости и годинама радног стажа, јер је то био разлог за неједнако поступање и стављање тужилаца у неповољнији положај у односу на групу лица на коју се Закључак односи, иако су били у истој односно битно сличној ситуацији.

У односу на тужиоце извршена је дискриминација, због чега они имају право на накнаду штете која им је причињена због повреде права на једнако поступање, као једног од права личности, на основу члана 43. тачка 4. Закона о забрани дискриминације, у складу са одредбом члана 200. став 1. Закона о облигационим односима. Узимајући у обзир све релевантне чињенице које су од утицаја на

одмеравање висине накнаде, њену правну природу и циљ коме служи, сходно члану 200. став 2. ЗОО, и по налажењу Врховног касационог суда износ од 80.000,00 динара који је досуђеном побијаном одлуком сваком од тужилаца, правилно је и адекватно одмерен, те исти представља правичну накнаду овог вида нематеријалне штете. Наиме, правична накнада нематеријалне штете представља облик отклањања штетних последица и састоји се у исплати суме новца, као сатисфакцији за претрпљену нематеријалну штету, да би се код оштећеног успоставила психичка и емотивна равнотежа која је постојала пре штетног догађаја, у мери у којој је то могуће. При том, правична новчана накнада не сме бити циљ, већ мора бити средство за ублажавање претрпљене нематеријалне штете, нити сме погодovati тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом (подстицање лукративних мотива или комерцијализација личних добара). Стога, Врховни касациони суд је имајући у виду поступање тужене, које је утврђено као дискриминаторско, није усмерено само у односу на личност тужилаца већ и на сва лица - бивше раднике ФАП Корпорација а.д. Прибој који су се опредељењем за „опцију 3“ приликом престанка радног односа због престанка потребе за њиховим радом нашли у истој или сличној ситуацији као тужиоци, због чега налази да досуђени износи представљају адекватно обештећење у односу на учињену повреду права, те да досуђивањем наведеног износа успоставља психичка равнотежа која је код тужилаца постојала пре утврђене повреде права.

Врховни касациони суд је ценио и остале наводе ревизије али налази да нису од утицаја на правилност и законитост донете одлуке.

Из наведених разлога, на основу члана 414. став 1. ЗПП одлучено је као у изреци.

**Председник већа – судија
Бранислав Босиљковић, с.р.**

За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић